

Torenvalk
Wim Smeets

De Vernieuwde Rode Lijst

Carel de Vink

Onder het kopje Rode Lijsters behandelen we regelmatig een van de in ons land bedreigde of kwetsbare vogelsoorten die als zodanig op de Rode Lijst staan. Met de herziening die aan het eind van 2017 gepresenteerd werd, is die 'familie' van samenstelling veranderd. Daarom een intermezzo, waarbij het niet om één soort gaat, maar globaal om de totale lijst. Wat is er veranderd en wat zegt dat over de vogelstand in Nederland?

In opdracht van het Ministerie van Economische Zaken hebben SOVON Vogelonderzoek en Vogelbescherming een vernieuwde Rode Lijst van Nederlandse Broedvogels opgesteld. Waarbij het al onmiddellijk opvalt, welk ministerie erbij betrokken is. Zegt dat wat over de plek die de natuur in ons politieke bestel inneemt? Maar dat terzijde. Deze lijst is de vierde in successie na eerdere versies in 1985, 1994 en 2004. Daarbij is leidend dat de te beoordelen (onder)soort een aaneengesloten reeks van tien jaar als broedvogel in Nederland present was. Het aantalsverloop wordt beoordeeld op grond van door SOVON verzamelde gegevens uit het veld. Deze leiden aan

de hand van tevoren vastgestelde criteria tot een afweging, op grond waarvan een soort al dan niet op de lijst geplaatst wordt. Een belangrijke graadmeter is de mate van afname van het aantal broedparen. Maar ook soorten met een licht groeiend aantal broedgevallen kunnen kwetsbaar genoeg zijn om een plek te verwerven. Een deel van de nieuwkomers is nu 'rode lijster' doordat ze zich recent in Nederland gevestigd hebben. Pas na tien aaneengesloten jaren komen ze in aanmerking voor een plek op de lijst. Daardoor ontbreekt bijvoorbeeld een uiterst kwetsbare nieuwkomer als de visarend. En verheugende nieuwelingen als bijeneter, witwangstern en

witvleugelstern. Die zullen zich eerst moeten bewijzen als 'blijvers'. Niet alle vermelde soorten zijn dus per definitie 'losers'. Voor een deel worden ook ondersoorten als rouwkwikstaart en Engelse (gele) kwikstaart beoordeeld, los van de discussie of ze een plaats als zelfstandige vogelsoort verdienen. Waarbij zuivere paren van de 'rouwkwik' zo zelden voorkomen, dat deze niet in aanmerking komt om te worden beoordeeld: hij broedde tot nu toe nooit tien aaneengesloten jaren binnen onze grenzen, behalve als partner van de 'gewone' witte kwikstaart. Exoten tellen niet mee.

Tendens

Van de 196 (onder)soorten die regelmatig in Nederland broeden of gebroed hebben, staan er maar liefst 87 op deze alarmlijst. Leidraad voor bepaling van de uiteindelijke categorie was de periode 2013 tot 2015. Omdat hij in die jaren nog (sporadisch) gebroed heeft binnen de landsgrenzen, ontbreekt de kuifleeuwerik bij de negen soorten die als 'verdwenen' vermeld staan. We vinden hem terug in de categorie 'ernstig bedreigd', waarvan 10 soorten deel uitmaken. Daar bevindt hij zich niet in het gezelschap van al langer verdwenen broedvogelsoorten als ortolaan en klapekster, maar van bijvoorbeeld kempiaan, woudaap, korhoen en grauwe gors. Soorten die op het randje balanceren. Overigens in gezelschap van de velduil die tot onze vreugde af en toe een opleving tot binnen onze gebiedsgrenzen kent. Naast deze 'zware' groepen, bevinden zich 19 soorten op de lijst als 'bedreigd' en 37 als 'gevoelig'. Slechts 109 soorten gelden als 'veilig', al zitten daar potentiële kandidaten tussen voor de volgende versie van de Rode Lijst. Onze tellingen bij inventarisaties wijzen bijvoorbeeld op afname van de aantallen waterhoentjes en glanskoppen. Maar deze vallen blijkbaar nog binnen de marge die natuurlijk herstel mogelijk zou kunnen maken.

Opvallende veranderingen: de nieuwelingen

Wat we natuurlijk hopen is dat een lijst als deze leidt tot verbetering van de voorwaarden voor de vermelde soorten. Heeft de waarschuwendende functie ervan effect? Voor een aantal soorten lijkt dat inderdaad zo te werken. Op de nieuwe lijst ontbreken zeven soorten, die er tot voor kort nog op stonden. Het gaat daarbij om de purperreiger, die dankzij gunstiger omstandigheden in het overwinteringsgebied en stimulerende maatregelen in en rond de broedkolonies een opmerkelijk herstel laat zien. Ook voor de nachtzwaluw, kerkuil, groene specht, grote zilverreiger, slechtvalk, gekraagde roodstaart en (in het oosten van het land) de kortsnavelboomkruiper staat het sein

inmiddels op veilig. Daar staat echter een zorgelijk aantal nieuwkomers tegenover. En dat is best schrikken. Neem de overbekende torenvalk, waarvan de aantallen dusdanig blijken te kelderen, dat het alarmlicht nu op rood staat! Wie had tien jaar geleden verwacht dat de zwarte mees op deze lijst zou staan, of de grote lijster, om maar een tweetal soorten te noemen, die in onze regio algemeen waren. De noordse stern, buidelmees en Europese kanarie vormen een drietal dat het bij ons nooit zozeer als broedvogel deed. Maar die blijken het in hun favoriete gebieden slecht te hebben! Dat de wulp nu ook op de lijst staat, laat zien dat hij niet alleen in het Gooi als broedvogel van de heidevelden (en hooilanden) verdwenen is. Andere nieuwkomers op de lijst zijn als broedvogel ook nieuw: wilde zwaan, smient (voorheen onregelmatige broedvogel), drieteenmeeuw (op boorplatforms), graszanger, kraanvogel en natuurlijk de zeearend. Zij broeden in klein aantal en zijn dus nog uitermate kwetsbaar. Zal het hen lukken om evenals de slechtvalk over een jaar of tien bij de soorten te horen die de lijst hebben kunnen verlaten voor veiliger zones?

Opvallende veranderingen: de verliezers

Ik noemde ze al, de 'losers'. De vogels die door diverse oorzaken het zonder

extra hulp niet lijken te gaan redden. Gewoon omdat ze de veranderingen in samenleving en landbouwbeleid niet kunnen 'bijvleugelen'. Of doordat het klimaat te snel verandert. Of dat door een combinatie van die beide factoren hun voedsel niet (of niet in de periode met nestjongen) beschikbaar is. Overbevissing, invloed van bestrijdingsmiddelen, verstening van tuinen en oprukkende steden, recreatiedruk: zaken waar de politiek regulerend in zou moeten optreden (Economische Zaken!). Echter ook omstandigheden in het overwinteringsgebied (droogte, drooglegging van moerassen, houtkap) en jacht op de trekroutes. Deze vragen internationaal overleg. Reden waarom SOVON haar gegevens koppelt aan criteria op internationaal niveau via de IUCN (International Union for Conservation of Nature).

De meest bedreigde vogels zijn toch wel de soorten van drassig land en riet (o.a. kempiaan, kwartelkoning, woudaap, grote karekiet), ruigtes / heidevelden en rustgebieden (paapje, korhaan, velduil) en akkerland (patrijs, grauwe gors, grauwe kiekendief). En de weidesoorten die door intensief landbouwbeleid (uitmaaien van nesten en jongen inbegrepen) moeite hebben om de kop boven (het te laag gehouden) water te houden, zoals veldleeuwerik, grutto en tureluur Een

Patrijs

Wim Smeets

deel van de vogels in de gevarenzone heeft een herwaardering ontvangen: van kwetsbaar naar bedreigd of andersom. Maar ook het consolideren van hun status is geen aanwijzing dat het tij gekeerd is.

Zo bleef de patrijs als 'kwetsbaar' aangemerkt, maar de aantallen dalen jaarlijks met zo'n vier procent! Hoe lang kan dat doorgaan? In het Gooi en omstreken is deze soort allang als broedvogel uit het vizier. Moet dat ook in hun kerngebieden gaan gebeuren? Juist daarom geldt deze lijst als

alarmklok. Immers, als de vogels het loodje leggen, is er iets mis met ons leefmilieu. Indicatoren voor uiteindelijk de levensvoorwaarden van alle leven, inclusief de mens. De mens als verliezer? Dan hebben we het niet meer over ons kijkplezier als vogelaar of 'leek' met een vetbol in de tuin...

Spiegel

De Rode Lijst is meer dan een lijst van zeldzaamheden voor twitchers. Of om meewarig naar te kijken met een gevoel van weemoed over vroeger, toen alles

nog 'normaal' was. De lijst vormt een uitdaging om eens kritisch te kijken naar onze welvaartsstaat. Waar welzijn voor de vogels op een te laag pitje staat. Niet alleen de politiek is aan zet. SOVON en Vogelbescherming houden ons een spiegel voor. Bij de pakken neerzitten kan niet meer!

In de volgende 'Rode Lijster' zal ik weer inzoomen op een van deze kostbare Nederlandse broedvogels. Vogels van meer dan economisch belang! ●

Patrijs

Wim Smeets

Literatuur

Van Kleunen, A., R. Foppen & C. van Turnhout. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. SOVON-rapport 2017/34. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Oeps! met dank aan de oplettende lezers.

Rectificaties in De Korhaan van februari 2018

- Pagina 2 De foto van de licht gekleurde buizerd is genomen door Hugo Weenen.
- Pagina 21 Enkele 'nieuwe regel' fouten in de tekst.
- Pagina 29 De foto's van 'Het wonder in de nestkast' zijn alle drie genomen door Coby Jeninga.
- Pagina 41 De foto van de kramsvogel is genomen door Angeline Rijkeboer.